

**Pécsi Tudományegyetem
Közgazdaságtudományi Kar
Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola**

**Regionális gazdasági együttműködés szövetkezeti keretek
között**

Székelvöldi modellek

Doktori értekezés tézisei

Készítette: Ilyés Ferenc

**Témavezető: dr. Horváth Gyula
egyetemi tanár**

Pécs, 2015

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	6
1.1. A kutatás tárgya	6
1.2. A kutatás jelentősége	9
1.3. A kutatás indítéka, igazolásra váró hipotézisek.....	11
1.4. A kutatás célkitűzése	13
1.5. Alkalmazott kutatómódszertan.....	14
2. Az empirikus felmérés eredményei	18
2.1. A mélyinterjú felmérés eredményei, következtetések.....	18
2.2. A kérdőíves felmérés eredményei, következtetések.....	19
2.3. A székely vidéki közösségek csoportjai az együttműködés különböző szintjein.....	20
3. A disszertáció hipotéziseinek az igazolása.....	21
4. Az értekezés új megállapításai, összegző értékelés	23
4.1. Kisugárzó integrált szövetkezeti modell.....	24
4.2. Letisztuló integrált szövetkezeti modell	25
5. A disszertáció összegzése, további tudományos munka	27
6. Irodalomjegyzék	29
7. Tudományos publikációk és konferenciák jegyzéke	30
7.1. Tudományos közlemények	30
7.2. Konferenciákon tartott előadások	32

ABSZTRAKT

Regionális gazdasági együttműködés szövetkezeti keretek között

Készítette: Ilyés Ferenc

Konzulens: dr. Horváth Gyula egyetemi tanár

Tárgyszavak: közösségfejlesztés, együttműködés, szövetkezés, regionális fejlődés

A regionális fejlődés egyik legfontosabb feltétele, hogy a térségben lakó közösségek számára hasznosítható eredményt produkáljon, tehát az adott erőforrások felhasználásával regionális társadalmi-gazdasági fejlődést kell elérni. Az elmúlt 150 év során a szövetkezet a magyar társadalomban kiemelkedő regionális gazdaságszervező forma volt, amely nagyon sok esetben kiváltott más fejlesztési tényezőket is.

A magyar és a román szövetkezeti fejlődés azt mutatja, hogy a szövetkezetek az elmaradott, elsősorban vidéki közösségek fejlődésében értek el eredményeket, hozzájárultak a népesség kulturális felemelkedéséhez, a mélyszegénység mérsékléséhez, a kisebbségi közösségek önrendelkezésének kibontakozásához.

Az 1990-es közép-kelet-európai politikai változások nyomán újra reflektorfénybe kerültek a szövetkezetek mint közösségi gazdaságfejlesztő eszközök, azonban a próbálkozások többsége kudarcba fulladt. A disszertáció során arra keresem a választ, hogy melyek azok az akadályok, amelyek ma az együttműködések útjában állnak, és milyen feltételeknek kell érvényesülniük, hogy újra eredményeket lehessen elérni. A kutatási munka során számos szakirodalmat tanulmányoztam és elemeztem az együttműködés és a szövetkezetek témájában, továbbá empirikus felméréseket végeztem Székelyföld több településén annak érdekében, hogy a jelenlegi társulási állapotot megismerjem a székely közösségekben.

A disszertáció egyes fejezeteinek a következtetéseit összegezve deklarálni lehet, hogy a közösségek gazdasági együttműködésének kérdése elsősorban az interperszonális kapcsolatok minőségétől függ. A szövetkezetet – mint közösségi gazdaságfejlesztési szervezetet – csak akkor lehet alkalmazni, ha egy modern együttműködési modellt hozunk létre a múltbeli tapasztalatokra alapozva, amely viszont a modern világ technológiáját és tudáseszközeit hasznosítja. Tudományos munkám eredményeként két modellt alkottam: a *letisztuló* és a *kisugárzó* integratív szövetkezeti modelleket.

1. Bevezetés

1.1. A kutatás tárgya

Székelyföld gazdaságtörténetének feldolgozása, eseményeinek értelmezése számos kutatómunkában fellelhető. Többé-kevésbé ismerjük azokat a folyamatokat, amelyek következtében a térség jelenlegi gazdasági-társadalmi helyzete megérthető. Természetesen a részletes képhez hozzátartozik a társadalompolitikai állapotok alapos ismerete is, az olvasó csak így értheti meg a térségben zajló folyamatokat.

A történelem során számos alkalommal a határ menti területet jelentő Székelyföld az 1921-ben kötött trianoni szerződés értelmében egy új ország fizikai központja lett (Kozári, 2006). Míg korábban az Osztrák–Magyar Monarchia periférikus régiója volt, elsősorban falusi településszerkezettel, hatalmas demográfiai többletkibocsátással, ugyanezekkel a fejlettségi jellemzőkkel egy még fejletlenebb új ország földrajzi centrumába került. A Román Királyság rurális térségeihez képest egy gyarapodó, önszerveződő régió képét mutatta, s az új román közigazgatás nehézkes, koncepciótlan kialakulása alatt inkább a volt anyaországi szabályokat és feltételeket követve fejlődött tovább az 1930-as évek közepéig. Ennek a regionális gazdasági-társadalmi fejlődésnek az alapja az önszerveződés, a helyi érdekek felismerése és a belső szabályok hihetetlenül magas elfogadása volt a társadalmi, gazdasági és egyházi szervezetek részéről. A korábban katonai szolgálatra nevelt, határőrizeti feladatot végző székely közösség legnagyobb előnye az új társadalompolitikai helyzetben a korábban begyakorolt fegyelmezettségében, szabálykövető képességében rejlett. Ennek a közösségi készségnek következtében könnyebben jöttek létre olyan szervezetek, amelyek nem egyéni érdeket képviseltek, hanem egy bizonyos térség, falu, város számára kínáltak életviteli vagy településszervezési problémákra megoldásokat.

Ilyen gazdasági közösségi szerveződések voltak a Székelyföld területén a közbirtokosságok és a szövetkezetek. Amíg a közbirtokosság, mint gazdaságszervezési forma, sajátos találmánya a Habsburg-birodalomnak, addig a szövetkezet egy importált szervezeti forma, amely nagyon nehezen fogant meg és vert gyökeret a székely társadalomban. Ez egy olyan nyugat-európai modell, amely a magyarországi térségeken keresztül került a birodalom más részeinek fejlődési vérkeringésébe. Ennek a kornak megfelelő gazdaságszerveződési forma meghonosítására az osztrák-magyar kormány kihelyezett kormányirodát hozott létre a Székelyföldön a XX. század elején, amelyet Székely Akció néven ismerhetünk (Balaton, 2004).

A másfél évszázaddal ezelőtti tapasztalatok szerint az akkori kezdeményezők aktívan követték a nyugat-európai szövetkezeti fejlődés lépéseit, alkalmazták eredményeit, módszereit többé-kevésbé a helyi viszonyokhoz igazítva próbálták a helyi közösségek gazdasági szervezetében alkalmazni. Ennek következtében egy olyan mozgalom indult el Székelyföldön a gazdaságban és a társadalom működésének számos területén, amely lényeges mentalitásváltáshoz vezetett. A mentalitás megváltozása azt eredményezte, hogy a többségben falvakban élő székelység jövőképet kapott, s a fiatalabb generáció számára ez nemcsak a túlélést jelentette, hanem a reményt is, hogy európai módon élhetnek családi életet és végezhetnek értékteremtő tevékenységeket (Somai at all, 2007).

A szövetkezeti gazdaság történetének széles tárháza lelhető fel a magyar szakirodalomban, továbbá jelentős számú kutatás dolgozza fel a nemzetközi szövetkezeti best-practice megoldásokat.

Ihrig Károly munkásságát, az 1937-ben megjelenő *A szövetkezetek a közgazdaságtanban* és az 1941-ben megírt nagyszerű *Agrárgazdaságtan* művet Szabó G. Gábor dolgozza fel a jelenkor

követelményeinek megfelelően a *Szövetkezetek az élelmiszeriparban* című összefoglaló munkájában. A szövetkezetek nemzetközi kitekintésében Kispál-Vitai Zsuzsanna *Gondolatok a szövetkezetelmélet fejlődéséről* munkája, valamint további kutatásai említhetőek meg.

Az erdélyi szövetkezeti mozgalom bemutatásának alapjául Somai József és szerzőtársai munkája szolgál, amely a *Szövetkezetek Erdélyben és Európában* című tanulmánygyűjteményben jelent meg 2007-ben Kolozsváron. Továbbá megemlíthető Hunyadi Attila: *Cooperativele minorităţii maghiare din România în perioada interbelică*¹ című munkája, amely az erdélyi magyarság szövetkezeti mozgalmát tárgyalja a két világháború között. A székelyföldi szövetkezet történetének a bemutatásához Balaton Petra: *A Székely Akció története*, valamint Balácsi Dénes: *Szövetkezeti mozgalom a Kis- és Nagy-Homoród mentén* alkotását használok fel.

A kutatásom során azonban kevés olyan munkával találkoztam, amelyek a szövetkezetek társadalomszociológiai állapotának helyzetével foglalkoztak volna olyan kérdésekben, mint: a társadalom hogyan kezeli a jelenben a szövetkezet kérdését, valamint milyen feltételeknek kell teljesülniük egyszerre ahhoz, hogy egy közösségi vállalat mint szövetkezet életképes legyen?

¹A romániai magyar kisebbség szövetkezetei a két világháború között. Doktori disszertáció. Kolozsvár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, 2006

1.2. A kutatás jelentősége

A témában kutató szakemberek egybehangzó véleménye, hogy Székelyföld gyarapodásának jelentős eszköze volt a szövetkezési folyamat. A mozgalom kibontakozása azonban olyan időszakra esett, amikor az országhatárok megváltoztak, háborúk követték egymást, így a székely ember sorsa nagyon kiszámíthatatlanná vált, presztízse a dicső katonanép státusz megvonása után lényegesen megromlott. A hatékony közösségi gazdasági együttműködések a székely teljesítőképesség önkifejeződéseként is értékelhetjük, mert azok bizonyították, hogy a dicső múltban teljesítő székelyek képesek más területen is helytállni. A második világháború utáni ötven év alatt ennek a magatartásnak is köszönhető, hogy a székelység a legkompaktabb nemzetiségi arányban tudott megmaradni és élhető közösséget alkotni a diktatórikus rendszer nyomása alatt. Ebben az időszakban a szövetkezet intézménye a kötelező és erőszakos jellege miatt jelentősen sérül, és a felnövő új nemzedék tudatában egy politikai eszközként használható gazdaságszervezési formaként jelenik meg.

A rendszerváltozás után megalakult kormányok nem rendelkeztek olyan gazdaságpolitikai elképzelésekkel, amelyek segítségével az egyén vagy az egyes közösségek számára vállalkozásbarát környezetet tudtak volna kialakítani. A szocialista korszakban torzult szövetkezeti rendszerek rövid idő alatt működésképtelenné váltak, elsősorban a közösségek bizalma és együttműködése állapotának következtében. Ezek azokra a szövetkezetekre épültek Székelyföldön is, amelyek a világháborúk előtti és közti időszakban lettek sikeresek. Ennek következtében az 1989 utáni időszakban a „kollektív” rendszert oszlatók a kettőt együtt semmisítették meg.

Számos gazdaság- és társadalompolitikai kutató és elemző veti fel, hogy a korábbi közösségi módszereket kellene újra bevezetni, amelyeknek egy idő után problémamegoldó és önbizalom erősítő hatásuk lenne. Azonban a médiában az

individualista megoldások üzenetének terjesztése, valamint a múlt negatív tapasztalatainak közelsége miatt a helyi társadalom kifejezetten ellenségesen fogadta ezt a kezdeményezést (Somai, 2003; Balázsi, 1995; Kolumbán, 2001). A szövetkezetek felbomlását gyorsította az a törvénykezési folyamat is, amely szerint az 1948-ban államosított vagyont természetben adta vissza a jogos tulajdonosának vagy örökösének a rendszerváltó román állam. A törvényhozók nem számoltak azzal, hogy ez az eljárás az érintettek körében milyen társadalmi feszültségeket robbant ki. A törvény ugyanis nem szabályozta részletesen a visszaszolgáltatási folyamatot, s a román államapparátus képtelen volt eredményesen végrehajtani azt két évtized alatt. Az egyén szintjén viszont a legjelentősebb probléma a közel száz éve rendezetlen tulajdonosi struktúra volt, amely örökösödési perek tízezreit indította el Romániában. Ezek az események a közösségek gondolkodásában nem az integrációt, hanem a dezintegrációt erősítették.

Románia Európai Unióba való 2007. évi belépése az egyént olyan dilemmába sodorta, amelyre sürgősen választ kellett volna adni a felelős vezetőknek, annak érdekében, hogy ugyanúgy, mint százötven évvel ezelőtt, a székelyek megoldást találjanak a közösségi és egyéni életvitelükre, olyan megoldást, amelyre a fiatal generáció is építeni tud. A dilemma társadalmi vetülete: az egyén individualista vagy közösségi életformát éljen? Az egyedi sikeres vállalkozói példák az individualista, míg a többségében sikertelen példák pedig a közösségi megoldást helyeznék előtérbe. Mindkét vetület szempontjából fontos a válaszok megtalálása, mert a tétova folyamat jelentősen rányomja bélyegét a felnövekvő generációkra, amelyek tagjai a tapasztalt és a nevelésben részt vevő szülő és pedagógus munkája alapján kialakított értékrendjük alapján hoznak döntéseket életformájuk megválasztására.

1.3. A kutatás indítéka, igazolásra váró hipotézisek

Az egyetemi tanulmányaim befejezésekor, 1997-ben készített diplomadolgozatom témája a székelykeresztúri és a székelyudvarhelyi mezőgép-vállalatok privatizációs folyamatának elemzése volt. Mindkét vállalat privatizációja a MEBO²-rendszerrel zajlott.

2001-ben az MTA Regionális Kutatások Központja és az Új Kézfogas Közalapítvány a Kárpát-medence régiói tudományos programhoz ösztöndíjat hirdetett fiatal székelyföldi szakemberek számára. Sikeres pályázóként aktív szerepet vállaltam e program kutatásaiban, majd az eredmények könyv formában való megjelentetésében. Kutatási feladatomban Székelyföld gazdaságszerkezetének vizsgálata volt. Ezt a tapasztalatot kamatoztattam a Pécsi Tudományegyetem Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolájában. Abszolutóriumim dolgozatomban arra a következtetésre jutottam, hogy Székelyföld gazdasági és társadalmi fellendítéséhez olyan közösségi szervezeti formák átvételére lenne szükség, amelyek új intézményrendszert kialakítva a térség lakóinak gazdasági boldogulásához járulnak hozzá.

A kutatási témámként választott szövetkezet – mint regionális fejlődést elősegítő gazdaságszervezési forma – válasz lehet a közösségi gazdálkodás kérdésére. Kutatásom hipotézisei a következők:

1, Székelyföld modernizálása strukturális változásokat igényel, az ezek kidolgozásához és megvalósításához szükséges intézmények és szervezetek körét bővíteni kell. A vállalati, önkormányzati és civil szereplők hagyományos szerveződései nem képesek a régió fejlődéséhez szükséges új erőforrások mozgósítására. Ezért új típusú, más országokban már eredményesen alkalmazott, s

² MEBO – Management Employee Buyouts – vezetők és alkalmazottak általi kivásárlás

Székelyföld történelmi hagyományaihoz is kötődő szereplőkre van szükség.

2, A szövetkezetek eredményes működéséhez összehangolt, regionálisan szervezett irányításra van szükség.

A közösségi munka alapfeltétele a megfelelő tagság kiválasztása, amely képes összeadni erejét és gondolkodását a közös eredmény eléréséhez. A hipotézis igazolásához félig strukturált mélyinterjút végeztem.

3, A jelenlegi intézményi és vállalati rendszert kiegészítendő, a kohézió erősítését szolgáló szervezeti forma a szövetkezet lehet.

A közösség erejét a tagok interakcióinak milyensége, ezek intenzitása, a közösségen belüli bizalom mértéke adja. A székely térség ez irányú állapotának meghatározására egy problémafeltáró kérdőíves felmérést végeztem Udvarhelyszék lakóinak megkérdezésével.

4, A történelmi tapasztalatok következtetéseinek alkalmazása a XXI. század elejének fejlesztési koncepcióiban versenyképesség-növelő tényező lehet. A klasszikus nyugat-európai típusú szövetkezeti tevékenységnek jelentős történelmi előzményei vannak a Székelyföldön.

Székelyföld gazdaságtörténetét a szövetkezeti fejlődés szempontjából sajátos elemzéssel értékelem, felhasználva a román és a magyar szövetkezeti fejlődés hatásait a térség gazdasági fejlődésére.

5, A korszerű szövetkezeti formák alkalmazása területfejlesztő erőnek tekinthető, az általános szövetkezési elvek érvényesítése a különböző vidékfejlesztési programokhoz igazítandó.

A szövetkezetek kialakulását tanulmányozva gazdaságtörténeti vizsgálatot végzek a szervezeti forma kialakulásáról. A múlt és a jelen összekapcsolása érdekében több sikeres, a jelenben is működő nyugat-európai szövetkezetet mutatok be, kiemelve azokat az

elemeket, amelyek ma Székelyföld társadalmában is eredményesek lehetnének.

6, A ma meglévő gazdasági együttműködési szervezeteket a regionális fejlesztési stratégia sikeres megvalósításának érdekében kell fejleszteni.

A székelyföldi közösségi gazdasági kezdeményezések megmaradásának kulcsfontosságú kérdése, hogy az egyes közösségi kezdeményezések kiegészítsék és támogassák egymás tevékenységét. Az egyes kezdeményezéseket esettanulmányok formájában mutatom be. A megfogalmazott hipotézisek igazolásának célja annak meghatározása, hogy milyen feltételekkel, milyen módszerekkel lehet a szövetkezetet térségi gazdaságfejlesztő szervezetté alakítani, s ez milyen hatással lehet Székelyföld fejlődésére.

A disszertáció elején meghatározom az alkalmazott kutatási módszertant, amelyben kvalitatív és kvantitatív adatok értékelése mellett összehasonlító tanulmányokat, értékeléseket, internetes közléseket, nyomtatott médiumokban megjelent információkat dolgozok fel és értékelek, majd összefüggéseket állapítok meg. Az egyes fejezetek részkövetkeztetésekkel zárulnak, amelyekben értékelem az adott fejezetben felvetett kérdésekre adott válaszokat.

A disszertáció szintézissel zárul, amelyben a kutatómunka során megfogalmazott megállapításokat összegzem, és javaslatot teszek a kutatói munka folytatására, kiegészítő területek bevonására és a javasolt módszerek alkalmazhatóságára.

1.4. A kutatás célkitűzése

A közösségi gazdálkodás létrehozását elősegítő regionális társadalmi és gazdasági feltételrendszer kialakításának tudományos megközelítése, amely gyakorlatias megoldásokat is ajánl a regionális gazdaságpolitikák, szereplők számára. Célom, hogy a kutatásom eredményeként létrejövő produktum elősegítse azokat a regionális

gazdaságpolitikai elgondolásokat, amelyek a térség gazdasági-társadalmi gyarapodását eredményezhetik. A szövetkezeti gondolkodás újrapozícionálását tervezem, amely nem mint kényszer jelenik meg a közösségi érdek megvédésében és érvényesítésében, hanem lehetőségként is, amelyet egy közösség értékei gyarapítása érdekében használ fel. Fontos, hogy a vertikális integráció a közösségi gondolkodás részévé váljon, mert értékeiket csak így tudják kamatoztatni, érdekeiket pedig a leghatékonyabb szervezettség mellett képviselni. Ilyen közösségek létrejöttére és megerősödésére van szükség a Székelyföldön is.

1.5. Alkalmazott kutatómódszertan

Disszertációmban szakirodalom-kutatási és alapkutatási módszereket egyaránt használok. Célom a tárgyon belüli ismeretalkotás, amelynek érdekében kutatási tevékenységet végzek. A szakirodalom-kutatás során megismertem a témában korábban vagy velem párhuzamosan kutatók munkáját, akik lényegeset alkottak ezen a területen. Az egyes kutatási módszerek kiválasztásakor figyelembe vettem a téma érdekében elérni kívánt célt, a felhasználható ismeretanyag mennyiségét, amelyet heurisztikus módon kontempláltam más ismeretanyagokkal, ennek eredményeként megfogalmazhatom következtéseimet, megállapításaimat.

A szakirodalmi kutatás során összehasonlító elemzéseket végeztem különböző gazdaságtörténeti időszakok között, az egyes tényeket kronológiai, illetve területi kontextusban elemzem és értékelem. A szakirodalom-kutatás anyagait nyomtatott, illetve elektronikus felületeken értem el. Az egyes szerzők idézeteit a szakirodalmi hivatkozás követelményeinek megfelelően jelöltem meg. Abban az esetben viszont, ha egy témát több szerző véleménye alapján értékeltem, akkor saját megállapításaimban összegeztem több szerző véleményét, amelyet a megfogalmazás végén szerzői hivatkozással tüntettem fel. A szakirodalom kutatása során számos

anyagot fordítottam, értékeltem román és angol nyelvű szakanyagokból, amelyeket magyar kontextushoz kellett igazítani. Az erdélyi és székelyföldi szakirodalmi anyagok, újságcikkek esetén szükség volt a tájszavak használatának magyarázatára is. Az adatok közlésére adattáblákat, grafikonokat, ábrákat, térképeket szerkesztettem azért, hogy az összegyűjtött információkat, viszonyrendszereket, környezeti adottságokat szemléletesen tudjam ábrázolni. A szekunder kutatáson kívül primer vizsgálatokat is végeztem, félig strukturált mélyinterjú és problémafeltáró véletlenszerű kérdőíves felmérés formájában.

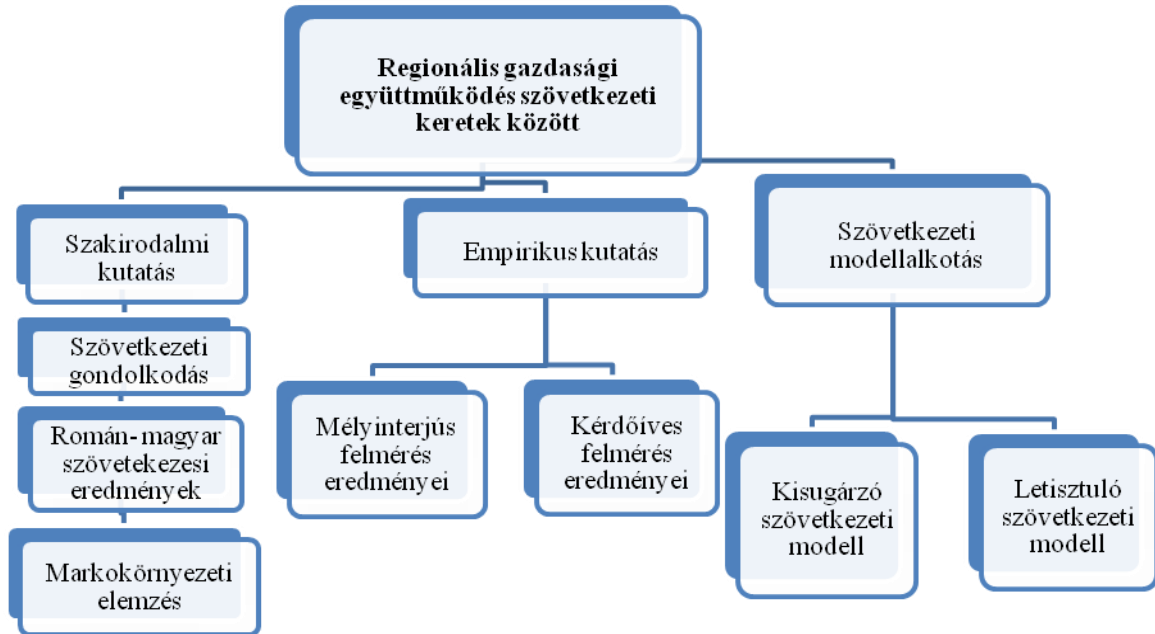
A mélyinterjú elvégzése során olyan interjúalanyokat választottam, akik életvitelszerűen a vizsgált térségben élnek, és az általam elemzett gazdasági társulási kísérleti folyamatokban aktív szerepet vállaltak. A kiválasztottak vidéki értelmiségiek voltak, akik tapasztalataik megosztásával gazdagítani tudták a kutatás során összegyűjthető ismereteket, segítettek rendszerezni azokat az információkat, amelyeket korábbi megfigyeléseim során felhalmoztam vagy szekunder kutatások során leltem mások vizsgálati anyagaiban.

A megfogalmazott hipotézisek igazolására vagy elvetésére egy kérdőíves felmérést végeztem a vizsgálati területnek jelölt Udvarhelyszék térségében, amelynek keretén belül 250 fő társulási elvárásait, elképzeléseit mértem fel. A nem véletlenszerű mintavételi technikák közül az önkényes mintavételi eljárást választottam (Malhotra, 2009), amelyet szelekciós kritériumok alapján véletlenszerű kiválasztással kérdeztem le. Ezek a kiválasztási kritériumok a következők: vidéki lakóhely, 18. életévét betöltött korcsoport. A felmérés időszaka: 2014. augusztus 1. – szeptember 15. volt. A kutatás sajátossága, hogy a kapcsolatfelvétel a bizalomra épült, ez volt a feltétele annak, hogy az interjúalanyok válaszoljanak. Az eredmények feldolgozására a számítógépes SPSS-programot

alkalmaztam, amely az adatok tárolása mellett értékelésre is lehetőséget ad. Az adatok és az egyes kérdések közötti kapcsolatok értékelését keresztábrák segítségével végeztem, ez azt tette lehetővé, hogy megtudjuk: egy adott kérdésben a megadott választ kiválasztó alany egy másik kérdésben hogyan gondolkodik. A felmérés adatainak értékelése végén faktoranalízist készítettem, amelynek segítségével olyan sajátos csoportokat tudtam kimutatni adatredukciós módszerrel, amelyek a jelenleg a székely közösségekben fellelhetők.

Kutatási módszereim egyik sajátossága a megélt, saját tapasztalatok felhasználása. Ezt az ismeretanyagot az egyes adatok magyarázatánál többletinformációként hasznosítottam. A magatartásvizsgálatok esetében a fogyasztói magatartás és közösségszervezés marketingtudományi ismereteit hasznosítottam, arra alapozva, hogy a közösségszervezés modern eszközökkel is létrejöhet, lehetőséget biztosítva fiatalabb generációknak egy rugalmas és csúcstechnológiákat is alkalmazó Székelyföld kialakítására. Kutatásom másik sajátossága a terepgyakorlat és szerveztlátogatás során dokumentált információgyűjtés.

A disszertáció struktúrája

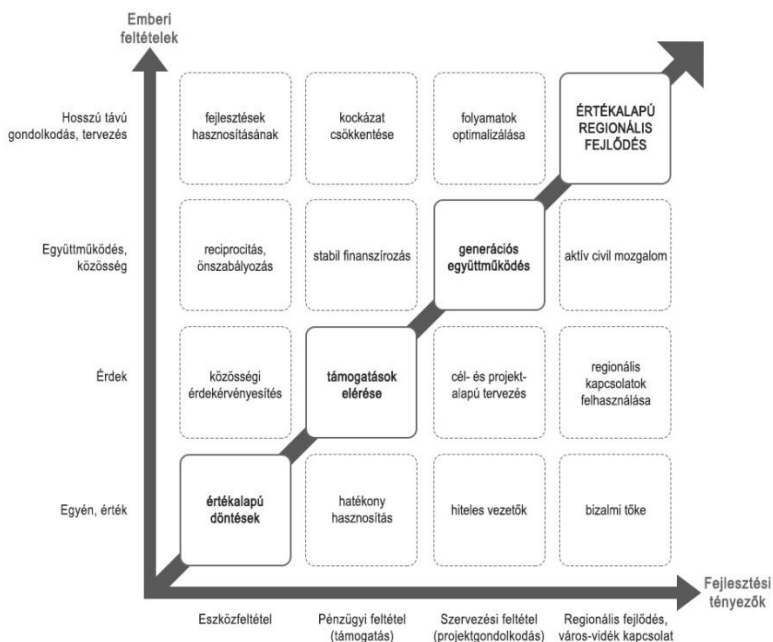
Forrás: saját szerkesztés, 2015

2. Az empirikus felmérés eredményei

2.1. A mélyinterjúk felmérés eredményei, következtetések

A felmérés során négy székellyföldi, véleményt formáló egyént kérdeztem meg, hogyan vélekednek az értékrendről és a közösségek együttműködési készségéről.

Az értékalapú regionális fejlődés feltételrendszere

Forrás: saját szerkesztés, 2015

A válaszokat rendszerezve és értékelve megállapítható, hogy az értékalapú regionális fejlődés mindig az adott térség emberi feltételei

és a rendelkezésre álló fejlesztési tényezők egyidejű alakulásának a függvénye.

2.2. A kérdőíves felmérés eredményei, következtések

A vidéki közösségek a településükhöz közeli várostól vezető szerepet, törődést, kapcsolatot és piaci lehetőséget várnak el. A települések közötti kapcsolatokat tudatosabban kellene felépíteni és ez mind a két fél fejlődését erősítené. A vidéki egyén aktivizálására van szükség, hogy az felismerje, méltányolja és cselekvő magatartásba kerüljön a közösségi cselekedetekben. A modern kommunikációs eszközök kiegészíthetik, de nem helyettesíthetik a közösségek kapcsolatépítésében fontos személyes találkozásokat. A különböző közösségépítő tevékenységek támogatják a vidéki egyén társulási szándékát, fontos az informális kapcsolatok napi szinten való ápolása, az oktatási, kulturális, sport- és egyházi tevékenységek ez irányú megerősítése. Fontos lépés lenne a vidéki értelmiség aktív szerepének felértékelése a közösségépítésben.

A kezdeményezést a közösségek olyan vezetőktől várják el, akik bizalmat sugallnak és a közösség értékrendjét vallják, ezek kinevelése prioritást kell, hogy élvezzen a közösségi feladatokban. Jelen pillanatban a kivárás a jellemző, mindenki egy követhető példára, egy vezérré vár. Az anyagi támogatások elősegítik a vidék gyarapodását, de közvetlenül nem járulnak hozzá a közösségi kezdeményezések kialakulásához; fontos lenne a támogatások rendszerének felülvizsgálata közösségi szinten.

A kérdőíves felmérés során bebizonyosodott továbbá, hogy a szövetkezet kifejezés a megkérdezettek számára ismert, egy gazdasági társulási formát jelent, viszont túlságosan is sok „bizalmi” és „kudarctapasztalat” van ráragasztva ahhoz, hogy a bizakodók is kezdeményezőkké váljanak.

2.3. A székely vidéki közösségek csoportjai az együttműködés különböző szintjein

Adatredukációs módszer segítségével sikerült 5 faktort alkotni (79,4%-os megalapozottság mellett) a településen meglévő együttműködés, az együttműködést akadályozó tényezők, valamint a gazdasági társulásban való részvételi hajlandóság mentén.

A székely közösségek az együttműködés különböző szintjein

Ssz.	Csoport neve	Változók, amelyek alkotják a faktort
I.	„Aktívan közösségi” vidékiek csoportja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Együttműködés van a köztisztaság és a közútépítés és -javítás terén 2. Együttműködés van a gazdálkodásban 3. Kölcsönözne ingyen gépet a közös vállalkozásnak 4. Értékesített már saját terméket piacon
II.	„Bizalmatlan vidékiek” csoportja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Az együttműködés akadálya az egymás iránt érzett bizalomhiány, illetve a vezetők iránti bizalmatlanság 2. Kölcsönözne ingyen gépet szomszédnak
III.	„Katasztrófa közösségek” csoportja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Együttműködés van természeti csapások esetén 2. Az együttműködés akadálya a felszerelés hiánya
VI.	„Várakozó vidékiek” csoportja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Van tudomása arról, hogy létezik együttműködés a gazdák között 2. Hajlandó társulni egy gazdasági együttműködésben 3. Az együttműködés akadálya az információhiány
V.	„Értékesítésben érdekelt közösségek” csoportja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hajlandó társulni egy gazdasági együttműködésben 2. Értékesített már saját terméket piacon

Forrás: saját szerkesztés, 2015

3. A disszertáció hipotéziseinek az igazolása

1, Székelyföld modernizálása strukturális változásokat igényel, az ezek kidolgozásához és megvalósításához szükséges intézmények és szervezetek körét bővíteni kell.

A hipotézist elfogadtam a kutatás során feldolgozásra kerülő információk alapján hozható következtetések nyomán. A jelen közigazgatási struktúra képtelen a regionális érdekek megfelelő támogatására.

2, A szövetkezetek eredményes működéséhez összehangolt, regionálisan szervezett irányításra van szükség.

A hipotézist elfogadom, a felmérés eredményei értelmében az állítás igaznak bizonyult. A közösségi kezdeményezésekhez leaderekre, bizalomépítésre és generációs együttműködésekre van szükség.

3, A jelenlegi intézményi és vállalati rendszert kiegészítendő, a kohézió erősítését szolgáló szervezeti forma a szövetkezet lehet.

A hipotézist elfogadtam az empirikus felmérés alhipotéziseinek beigazolódása következtében. A fiatalokkal együttműködve lehet sikeres gazdasági együttműködések létrehozni. Aktív együttműködések kialakítására van szükség, amelyek növelik az egyének között a bizalmat.

4, A történelmi tapasztalatok következtetéseinek alkalmazása a XXI. század elejének fejlesztési koncepcióiban versenyképesség-növelő tényező lehet. A klasszikus nyugat-európai típusú szövetkezeti tevékenységnek jelentős történelmi előzményei vannak a Székelyföldön.

A hipotézis elfogadásra került a szövetkezeti szakirodalom kutatása nyomán. A román és a magyar szövetkezeti fejlődés gazdag tapasztalatokkal rendelkezik, amelyeket az egyes nemzetek változatos közösségi problémák megoldására alkalmaztak.

5, A korszerű szövetkezeti formák alkalmazása területfejlesztő erőnek tekinthető, az általános szövetkezési elvek érvényesítése a különböző vidékfejlesztési programokhoz igazítandó.

A hipotézis valószínű bizonyult a feldolgozott szakirodalmi anyagok értékelése, sikeres európai szövetkezetekről szóló jelentések tanulmányozása után. A szociálisan érzékeny tudatos fogyasztó megjelenésével a szövetkezetet egy modern, divatos közösségi szervezetté kell alakítani.

6, A ma meglévő gazdasági együttműködési szervezeteket a regionális fejlesztési stratégia sikeres megvalósításának érdekében kell fejleszteni.

A hipotézis elfogadásra került az összegyűjtött esettanulmányok értékelése nyomán. Székelyföldön számos közösségi gazdasági kezdeményezés indult, amelyek a legtöbb esetben elszigetelten működnek. Szükséges lenne a kezdeményezések közötti együttműködés megerősítése, amely fokozná ezek regionális fejlődésre kifejtett hatását.

4. Az értekezés új megállapításai, összegző értékelés

Az 1989-es rendszerváltás utáni évek gazdasági közösségi szervezetek létrehozására alkalmatlannak bizonyultak 2008-ig, mert a közép-kelet-európai átlagegyén az individuális fejlődésben hitt, erről szólt a tömegkommunikáció (Fojtik – Veres, 2012, Petrescu, 2011). A román–magyar történelmi tapasztalatok alapján is az a következtetés vonható le, hogy a közösségi gazdaság eszközeinek tekintett szövetkezetek valamilyen politikai-gazdasági-társadalmi válság által kialakított negatív körülmények között jönnek létre.

A rendszerváltás utáni időszakban a 2008-as válság gazdasági-társadalmi hatásai teremtették meg a közösségi gazdaságok, szövetkezetek létrehozására alkalmas légkört. A nyugat-európai modelleket elemezve arra a következtetésre jutunk, hogy a sikeres szövetkezetek megalapítását társadalmi-gazdasági problémák vagy pedig sajátos politikai rendszer segítette elő. A szövetkezetek XIX. századi megalakulásának társadalmi kontextusához képest ma az egyének jelentős részének sajátos új tulajdonsága alakult ki, amit társadalmi érzékenységnek nevezünk. A szövetkezésnek magatartási formává kell válnia közösségeinkben, nem tekinthető csupán a kényszermegoldási eszköznek. Jelenleg az alapkövetelmény egy új szövetkezettel szemben nem a szövetkezet típusa, hanem az, hogy a születendő új szervezet milyen integrált társadalmi-gazdasági térbe kerül, vagy alakít ki magának. A kialakuló gazdasági szervezetek tevékenységük során, a folyamatosan növekvő centrifugális erő hatására externáliákat bocsátanak ki (Varga, 2009; Nemes-Nagy, 1996, 2002). Egy adott szövetkezet növekedése sajátos gazdasági teret hoz létre az abban közreműködő egyének érdekei és kapcsolatai mentén (Varga, 2009). Ugyanazon szervezet viszont a centripetális erők hatása következtében bizalmat építenek befelé, a szervezet magja felé, amely csak így képes az alapszervezet megtartására és folyamatos megerősítésére. Egy hatékonyan működő szervezet létrehozása innovációs tevékenységnek számít, hisz a szervezet kialakítása és működőképessé tétele során új tudás születik, amely

„tudásáramlást” képes előidézni, így a vállalat–tudomány közötti kapcsolat szimultán megvalósul (Varga, 2009, Nemes-Nagy, 1998). Az aktív közösségi szervezet hasznos közösségi tevékenységet végez, közben egy folyamatosan növekvő teret hoz létre a tagok interakciója következtében. Ők többségükben más és más helyszíneken végeznek tevékenységet, így sajátos teret hoznak létre, amely az adott gazdasági szervezet területfejlesztési szerepét lényegesen megnöveli (Giddens in Benedek, 2000, 33. o.).

A kutatás során igazolt hipotéziseim arra engednek következtetni, hogy a szövetkezetnek – mint regionálisan hasznos gazdaságszervezeti formának – az érvényesülését elsősorban nem a gazdasági erőforrások rendelkezésre állása, hanem az adott közösség társadalmi és értékvilági normarendszere szabályozza. Ennek következtében a rendelkezésemre álló konklúziók alapján két szövetkezési modellt fogalmazok meg, amelyek lényegében ellentétes folyamaton mennek keresztül, de ugyanolyan regionális gazdaságfejlesztő eszközzé válhatnak. A két modell létrejöttének alapvető különbsége a létrehozás körülménye, az eltérő társadalomgazdasági tényezők állapota, amelyek hatása alatt létrejöttek. A gazdaságfejlesztési életgörbe változását figyelembe véve, ezek a szövetkezetek krízisben és gazdasági stabilitás idején jöhetnek létre. Ennek megfelelően neveztem el a két modellt *kisugárzó* és *letisztuló* modellnek.

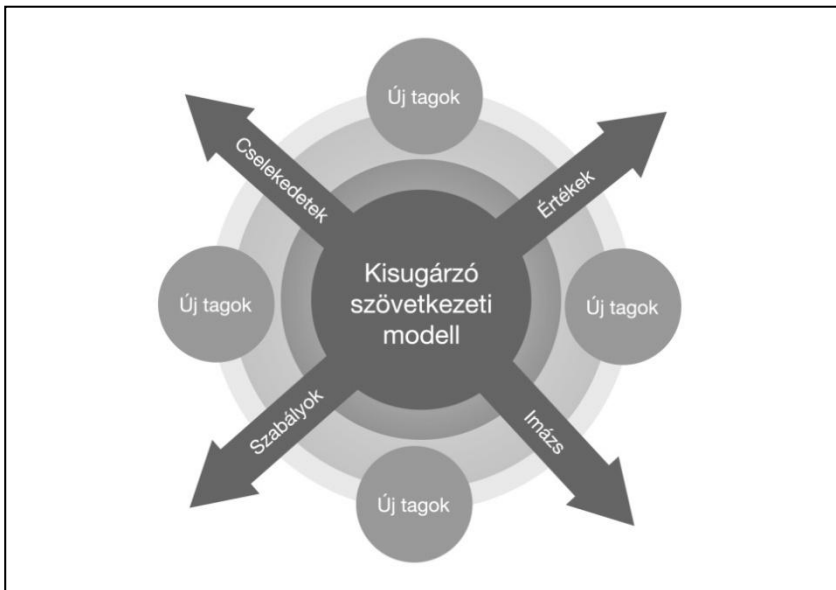
4.1. Kisugárzó integrált szövetkezeti modell

A szövetkezeti modell létrejöttének lényege a pozícionált szervezeti érték, amellyel az új belépő tagoknak azonosulniuk kell, ezek betartása a feltétele a szervezetben való maradásnak. A létrehozó tagság elvárásai mentén jön létre a szervezet, akik magatartásukkal, cselekedeteiken keresztül teszik népszerűvé a szervezetet. A kisugárzás nagy szerepe a szövetkezeti imázs kialakítása, amely elősegíti az új belépők megjelenését. A kisugárzó szövetkezet

leghatékonyabb kommunikációs eszköze a belső marketing (Grönroos, 1981 in Fojtik-Veres, 2012).

Új belépők fogadására fontos folyamat elem az előszobáztatás, amely program alapján az új tag méltónak érzi, hogy a szervezet tagja legyen. Az előkészítési időszakban a jelentkező képzési és önkéntességi tevékenységekben vesz részt, amely végén egy bizottság előtt igazolja, hogy a szervezet tagjára alkalmas.

Kisugárzó szervezeteti modell fejlődése a közösségekben

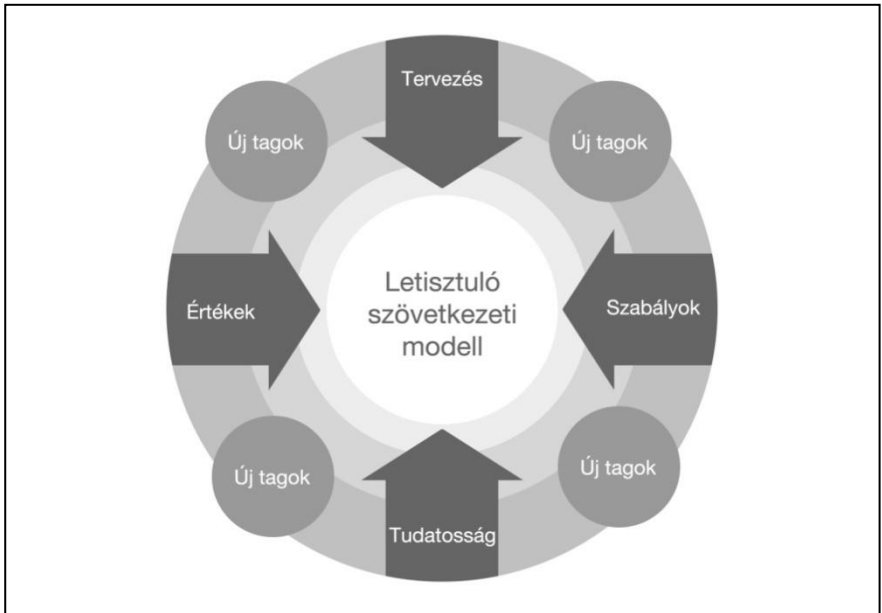
Forrás: saját szerkesztés, 2015

4.2. Letisztuló integrált szervezeteti modell

A szervezeteti modell lényege egy adott közösség kényszerhelyzetének rövid távú feloldása, amely nagyobb számú egyén hasonló jellegű problémájának megoldására alkalmas. Nagyon sok esetben csak rövid távon képes eredményesen működni. A tagság bizonyos része nehezen aktivizálható, többen rövid időn belül ki

szeretnének szállni a szövetkezetből. A kialakítóinak a feladata, hogy a letisztuló folyamat mennyi időt tart. A letisztulás folyamatában szabályok születnek, szervezeti kultúra alakul ki.

Letisztuló szövetkezeti modell fejlődése a közösségekben

Forrás: saját szerkesztés, 2015

Integratív szövetkezeti tervezés és cselekvés:

Mindkét modell esetében gazdaság- és társadalomfilozófiai szemlélet kell, hogy legyen az integratív szemlélet, amelynek következtében a szövetkezet kialakítói, működtetői vertikális integrációban gondolkodnak, valamint az egyéni életvitel szempontjából is keresik egymás támogatását. Az integratív szövetkezés lényege, hogy a szövetkezeti tag beépül egy olyan közösségi szervezetbe, amelyben anyagi és társadalmi előnyökhöz jut egyaránt.

5. A disszertáció összegzése, további tudományos munka

A tudományos munka végzésének bizonyos értelemben csak kezdete van, hiszen egy adott eredmény megállapítása esetén válnak tényszerűvé a kutatási munka során feltárt, ellenőrzött, igazolt jelenségek, amelynek állapotát fejleszteni szeretnénk annak érdekében, hogy egy adott területen alkalmazva a legjobb eredményt hozza. Így a tudományos munka minden eredménynél egy-egy útkereszteződéshez ér, ahol a kutató dönthet az adott téma kutatásának a folytatása mellett és további hipotéziseket jelölhet meg.

A kutatás tárgyaként választott szövetkezet mint eszköz Székelyföld regionális gazdasági fejlesztésében, egy alkalmazható közösségi gazdasági szervezeti forma, amely gazdasági eredményein túl társadalmi hozzáadott értéket is képes termelni, hisz aktivizálja a közösségi belső életet, de ennek érdekében egy modern szervezeti formát kell kialakítani belőle, amelyet a fiatalabb generációk is elfogadnak. A szövetkezeti kutatásomat azzal szeretném folytatni, hogy beazonosítom azt a tartalmat, amellyel fel kell tölteni az általam megalkotott két szövetkezeti modellt, hogy a regionális gazdasági fejlődésnek egy aktuális modern eszköze legyen.

Székelyföld komoly természeti vagyonnal rendelkezik, amely jelentős értéket képvisel európai szinten, hiszen a nyersanyagok piaci értékének a növekedésével jelentősen felértékelődött. A primer ágazatok jelentős szerepe olyan vállalkezési formáknak kedvez, amelyekben jelentős az emberi munka hozzáadott értéke. Ezt továbbra is a szövetkezeti forma képviseli a legjobban.

A szövetkezet a tagjai számára inkább életforma, mint vállalkozás, amely a társaktól való függőség ellenére egy magas cselekvési és életviteli autonómiát jelent a tagságnak a külső környezeti hatásokkal szemben. Az empirikus kutatások során megállapítást nyert az a tény, hogy a szövetkezetek népszerűtlensége elsősorban társadalmi okokra vezethetőek vissza, amelyek közül kiemelhető a követett

életforma és az ezt követő értékek válsága. Ennek az állapotnak következtében nagyfokú bizalmatlanság és ismerethiány jellemzi a vizsgált közösséget. Ezek alapján megfogalmazom a szövetkezetek „tartalom és forma” paradigmáját, amely azt jelenti, hogy a megnevezésre hivatkozva a vizsgált közösség tagjainak jelentős része magát az együttműködés készségét utasítja el.

Az empirikus kutatás eredményei arra mutatnak rá, hogy az együttműködés alapja a cselekvő aktív együttlét, amely során egy közösség tagjai értékeiknek megfelelően élnek kulturális, sport, civil életet. Egy közösség együttműködési készségét nem növeli az anyagi támogatás, ennek következtében az egyes támogatások közösségfejlesztő hatása megkérdőjelezhető.

Természetesen ez egy mélyrehatóbb kutatást igényelne, hogy milyen hatással vannak a támogatások a közösségeink fejlődésére. Kedvezőbb fiskális jogszabály kidolgozása a szövetkezetekre nagyobb gazdaságfejlesztő hatással lenne a közösségeinkre, mint a jelenlegi nominális támogatás. Fontos lenne a közösségi gondolkodás ismereteinek az oktatása, amelynek lényege a gyakorlati helyzetekben felismerni az együttműködés előnyeit.

Megállapítást nyert az a tény is, hogy minden gazdasági együttműködésnek saját kijárata kell, hogy legyen a piacra, amelyet önmaga irányít. Ez a múltban úgy valósult meg, hogy az egyes szövetkezetek kiegészítették egymást, a legtöbb esetben spontán módon, hiszen hiányoztak a konkurens piaci szereplők. Véleményem szerint a jelenben ez az integratív szövetkezeti tervezés és működés feladata.

6. Irodalomjegyzék

- Babbie Earl** (2003): A társadalomkutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest
- Balaton Petra** (2004): A székely akció története. Cartofil Kiadó, Budapest
- Balázi Dénes** (1995): Hogy ne nézze senki csak a maga hasznát. Szövetkezeti mozgalom a Kis- és Nagy-Homorod mentén. Kiadó: Ház Rezső Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely
- Benedek József** (2000): A társadalom térbelisége és térszervezése. Risoprint Kiadó, Kolozsvár
- Buday-Sántha Attila** (2011): Agár- és vidékpolitika– Tanulások nélkül. Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt., Budapest
- Claudia Petrescu** (2011): Cooperația în România- Actor al Economiei sociale. Elérhető: <http://www.revistacalitateavietii.ro/2011/CV-4-2011/05.pdf>, letöltve: 2015-04-14, 22.35
- Fojtik János és Veres Zoltán** (2012): A Nagy Túlélő. Időutazás a marketingben. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Horváth Gyula** (2003): A Kárpát-medence régiói: Székelyföld. Dialog-Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Hunyadi Attila** (2007): „A különböző szövetkezeti típusok és a szövetkezeti értékrend kialakulása”, Szövetkezetek Erdélyben és Európában, Kiadó: RMKT-Kolozsvár,
- Kozári Monika** (2005): A dualista rendszer (1867-1918). Budapest. Pannonica Kiadó

- Nemes Nagy J** (1998): Tér a társadalomkutatásban. Kiadta a Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest
- Nemes Nagy J** (2002): Szigetek a társadalmi térben. A magyar társadalomföldrajzi kutatás gondolatvilága, SZE GTT, Szeged, , pp. 27-36., (elérhető: https://www.academia.edu/10986036/Szigetek_a_t%C3%A1rsadalmi_t%C3%A9rben, letöltve: 2015.05.03., 13.21)
- Sztárayné Kézdy Éva** (2011): Kutatásmódszertan és prezentációkészítés. Elektronikus tananyag. (igyk.pte.hu/files/tiny.../kutatasmodszertan6_interjukeszites.pdf, letöltve: 2014.10.24, 9.22)
- Tomcsányi Pál** (2000): Általános kutatásmódszertan. Kiadó: Szent István Egyetem, Gödöllő, Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet, Budapest
- Varga Attila** (2009): Térszerkezet és gazdasági növekedés. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Somai József és társai** (2004): Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából. II. kötet, Kiadó: RMKT-Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár

7. Tudományos publikációk és konferenciák jegyzéke

7.1. Tudományos közlemények

- Ilyés Ferenc 2001: Régiófejlesztés és regionális kutatás., Civitas-RKK-Kolozsvár, Felső-Homoródmente kistérség fejlesztési stratégiája. Társszerző: Horváth Gy. at all.
- Ilyés Ferenc 2003: **Ipari terek és vállalkozások.** In Horváth Gy. (szerk.): A Kárpát-medence régiói: Székelyföld. Dialog Campus Kiadó, Pécs, 2003. pp. 207–240.

- Ilyés Ferenc 2003: **Lakossági Infrastruktúra.** In Horváth Gy. (szerk.): A Kárpát-medence régiói: Székelyföld. Dialog Campus Kiadó, Pécs, 2003. pp. 251–253.
- Ilyés Ferenc 2004: **Structural changes in the Romanian Economy after 1990.** In Pavel T. (szerk.): Mendelnet 2004. International Conference of Ph.D. Students. Provozne Ekonomicka Fakulta, Brno, 2004, pp. 208–216
- Ilyés Ferenc 2004: **Székelyföld súlya és helyzete a román gazdasági térben.** Limes. 2004. 2. szám, pp. 41–59
- Ilyés Ferenc 2011: **Közösségi szerveződés lehetőségei a Székelyföldön, helyi termék fejlesztése, piacra jutatása.** Acta Periodica. Edutus Főiskola, VIII. kötet, pp. 30–45.
- Ilyés Ferenc 2012: **Válság és növekedés alulnézetből.** Acta Periodica. Edutus Főiskola, IX. kötet, pp. 176–184
- Ilyés Ferenc 2013: **Piacra jutás és marketingsajátosságok Székelyföldön** In: Ambrus Tibor: Vállalkozói műhelytitkok Erdélyben. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyvkiadó, Budapest. pp. 379–394.
- Ilyés Ferenc 2014: **Is there a need for cooperatives int he future** EDITURA RISOPRINT Cluj-Napoca,– Konferenciakötet., pp. 80–88.
- Ilyés Ferenc 2014: **Egyén, érdek, szövetkezés.** Régió Magazin. 61. szám. pp. 33–34
- Ilyés Ferenc 2015: **A közösségszervezés szerepe a vidéki gazdasági társulások létrejöttében Székelyföldön.**, Deturope. The Central European Journal of Tourism and Regional Development), megjelenés alatt
- Ilyés Ferenc 2015: **A gazdasági együttműködés feltételei a Székelyföldön.** Polgári Szemle, megjelenés alatt

7.2. Konferencián tartott előadások

A Székelyföld fejlődésének gazdaságszerkezeti háttere. A Magyar Regionális Tudományi Társaság III. Vándorgyűlésére, Sopron, 2005. november 24–26.

Közösségi szerveződés lehetőségei Székelyföldön, helyi termék piacra juttatásának feltételei. A Bethlen Gábor Alapítvány által szervezett képzés erdélyi kis- és középvállalkozók és közgazdász hallgatók számára elnevezésű rendezvény programja, Székelyudvarhely, 2012.január 20

Válság és növekedés alulnézetből. Válság és növekedés – 20 éves az Edutus Főiskola”A Magyar Tudomány Ünnepe Konferencia, 2012. november 21–23.

Van-e szükség szövetkezetre a jövőben? Natura-Econ4 International Conference, Sepsiszentgyörgy, Babes-Bolyai Tudományegyetem, 2014. március.

A szövetkezet mint fejlesztési eszköz a Székelyföld gazdasági és társadalmi felemelkedésében. 11th Annual International Conference on Economics and Business Challenges in the Carpathian Basin, Global challenges, local answers, Sapientia Erdélyi Tudományegyetem, Csíkszereda, 2014. május 18–19.

Szövetkezetek jelene és jövője a Székelyföldön. Tej útja konferencia, Elő Szövet Alapítvány, Székelyudvarhely, 2014. szeptember.

Gazdasági együttműködések feltételei és a társulási hajlandóság Székelyföldön., XIII Közgazdász Vándorgyűlés, Modern Erdély gazdasági jövőképe, Székelyudvarhely, 2014. október 17–19.

A szövetkezet, mint gazdaságszerkezeti lehetőség a helyi termékek értékesítésében. Turizmus a régiófejlesztés szolgálatában – Orbán Balázs Akadémia, Nemzetközi Konferencia – Székelyudvarhely, 2015. április 24-25.

